

verscheidenheid. Er is niettemin een samenhang, aangezien het werk van of een discussie met Lemaire het uitgangspunt voor alle bijdragen vormt. Het spreekt uiteraard voor zichzelf dat in deze bundel eenieder dit doet vanuit de eigen — wetenschappelijke of poëtische — achtergrond en belangstelling. Ook kritische bedenkingen ontbreken niet, zodat men niet moet verwachten dat deze *Liber Amicorum* voor Ton Lemaire idolatrisch zou zijn geworden. Hierbij toch een illustratief citaat : wanneer Lemaire op het einde van zijn afscheidscollage een pleidooi houdt voor een ander Europa — grotendeels een utopie —, wijst Hans Achterhuis in zijn artikel voor Lemaire de utopia en de ecotopia af. Dit betekent voor hem nu niet dat hij door deze afwijking gedwongen is "de realiteit met alle natuurvernietiging, die er in de moderniteit plaatsvindt, als vaststaand en onveranderlijk gegeven te aanvaarden. Integendeel lijkt mij, het afwijzen van de utopie zou juist de toekomst weleens kunnen openen. In het gevecht om een schone aarde lijkt me de utopische traditie met haar nadruk op maakbaarheid en beheersbaarheid vooral een obstakel" (blz. 56).

Jacques DE VISSCHER

UIT DE ENGELSE RECHTSGESCHIEDENIS

R.C. Van Caenegem, '*Civil Law*' en '*Common Law*' : een LAT-verhouding, in : *Notarius*, 91/8, blz. 3-10

In deze bijdrage onderzoekt Raoul Van Caenegem, wat hij de 'vlek' in het Engelse landschap noemt, een vlek, die wij niet aantreffen op het Europees vasteland, namelijk het Engelse '*Common Law*'.

"De tegenstelling tussen '*civil law*' en '*common law*' is evenmin een kwestie van verschillende accenten of technische details : het is fundamenteel en toont een verschillende benadering van het recht, de rechtsvinding en de rechtsbedeling. Het is gewoon verstommend" (blz. 3). Een '*Volksgeist*' of de nationale aard biedt hierop geen antwoord. Het Engelse *Common Law* werd niet afgekondigd. Het is ook niet de vrucht van het onderwijs aan één of andere rechtsschool of universiteit, het is evenmin het geesteskind van een of andere geniale advocaat.

Het ontstaan van het '*Common Law*' zou (zeer vroeg) te vinden zijn in de historische omstandigheden van de tweede helft van de twaalfde eeuw, in Europa, en meer in het bijzonder in het Engeland van Henry II. Henry II was een krachtig regeerder van een goed georganiseerde monarchie met een grote persoonlijke interesse voor het recht. Zijn bedoeling was het recht en de rechtspraak te moderniseren. Hij zette een uniek systeem van koninklijke rechtbanken op touw. Op dat ogenblik was het echter te vroeg om zich te laten inspireren door het Romeins recht. Het werd een produkt van eigen bodem, feodaal

gewoonterecht, koninklijke bevelschriften en jury. Het resultaat bleek goed te zijn, en kende een zeer groot succes. Op het einde van zijn regeerperiode werd er reeds een belangrijke uiteenzetting gedaan over dit systeem (Glanvill), en in het begin van de dertiende eeuw werd een zeer groot werk hierover geschreven door Bracton.

"Het had de invloed niet ondergaan van Romeinse elementen, en dat bleef zo, zelfs gedurende de eeuwen dat het vasteland steeds meer en grondiger te maken kreeg met het onderwijs van de glossatoren en de commentatoren van de Corpus Juris" (blz. 5). De ontwikkeling van het recht kwam hoofdzakelijk tot stand door zeer bekwame rechters, die zelfs een invloed hadden op wetgevend vlak. Zo had Engeland reeds zeer vroeg een nationaal systeem, hetgeen op het vasteland niet kon.

De opleiding van de rechters gebeurde niet aan universiteiten, en was niet gebaseerd op het Romeins recht, maar gebeurde in een rechtsschool en was gebaseerd op de praktijk. De wetgevende activiteiten van Henry II (de 'assizes'), van Edward I, van de Tudors, verontrustte de publieke opinie en leidde tot de reactie van Sir Edward Coke, over "de nietigheid van de wetten die onredelijk waren en tegen de hoofdprincipes van het common law" (blz. 6 en 7). Na het absolutisme van de Stuarts was er geen reden tot ongerustheid meer, zodat Sir William Blackstone niet aarzelde om de mening van Coke te ontcrachten, en de nadruk te leggen op de macht van koning en parlement, hetgeen weerklank vond bij Dicey, de Oxford-professor en grondwetsspecialist. Zo leefde de overtuiging verder dat het de bedoeling van de wetgever niet kon zijn het 'common law' te veranderen, en was er een succesvol verzet tegen de codificatie van het Engelse recht, in tegenstelling tot de grote Europese beweging, die in de achttiende eeuw begon en zich na de Franse revolutie doorzette. Het gevolg hiervan was een grotere soepelheid voor de rechter, maar ook een grotere macht dan op het vasteland, waar de woorden van Montesquieu nog naklinken "Les juges de la nation ne sont... que la bouche qui prononce les paroles de la loi" (blz. 8).

Deze bijdrage van Van Caeneghem is een schitterende samenvatting van de historische groei van het Engelse 'Common Law', en het contrast met het 'Civil Law' (en de rol hierin van het Romeins recht) van het Europees vasteland.

Philip DE KEUKELAERE

OVER HET JURIDISCH REALISME

J.P. Schouppe, *Le réalisme juridique*, Gent. Story - Scientia, 1987, 192 blz., ISBN 90 6439 474 4

Het werk van J.P. Schouppe is in vele opzichten merkwaardig. Niet alleen omdat het moedig is de 'verwaarloosde draad' van het 'juridisch realisme' terug op te halen, maar ook omdat dit werk op meesterlijke wijze de historische spanning weergeeft tussen het